

רנסנס פסיכדלי: סמי ההזיה חוזרים לטיפול הפסיכיאטרי

המחקר על טיפול נפשי באמצעות פטריות הזיה וסמים כמו LSD ו-MDMA זוכה בשנים האחרונות להתעניינות מחודשת וגוברת, והגיע אפילו לישראל

עידו אפרתי 13.05.2016 04:18

"החושך יורד עלי. אני מרגיש מבוהל ומתמקד בנשימות. אני מרגיש שאני רוצה לברוח אבל זה בלתי אפשרי. כמו התקף חרדה, זו חוויה פנימית שאין ממנה מנוס" — כך משחזר איאן, בן 37, את תחילת הטיפול שלו בפטריות הזיה.

תיאורי המצוקה שלו מתחלפים תוך זמן קצר בחוויות ויזואליות מרהיבות ותחושות משתנות לגבי עצמו וסביבתו. "כשהשדים שלי משוחררים לגמרי אני יכול להביט בדיכאון שלי ישר בעיניים. אני מרגיש נוכח לחלוטין, שלו, ובמצב המרגיע ביותר שהייתי בו מעודי", כותב איאן בבלוג שלו, לאחר שהשתתף במחקר על טיפול פסיכיאטרי באמצעות פטריות הזיה. הוא סבל מדיכאון עמיד לתרופות וסיפר כי אחותו והוא היו קורבנות להתעללות מצד אביהם. "אני רואה גם את אבא שלי מתעלל בי שוב. אבל במקום להימנע מהמצב אני מסתכל לו בעיניים", הוא מוסיף.

הניסוי שבו השתתף איאן בקיץ האחרון באימפריאל קולג' בלונדון הוא אחד מסימניה של מגמה מובהקת במחקר של רפואת הנפש, שאחד החוקרים אף כינה "הרנסנס הפסיכדלי". בעשור האחרון החלו להופיע מאמרים רבים העוסקים בטיפול פסיכיאטרי באמצעות סמי הזיה וביטוייה של התופעה חרג מכתבי העת המדעיים גם אל דפי העיתונות ואל השיח הציבורי.

איאן השתתף יחד עם 11 מטופלים נוספים הסובלים מדיכאון עמיד לתרופות במחקר שבו נבדקה ההשפעה הטיפולית של פסילוציבין — חומר הזייתי פעיל שנמצא בכמאה מינים של פטריות. לשימוש בחומר זה יש היסטוריה ארוכה בטקסי פולחן רוחניים, והוא החל להיחקר בארה"ב כבר בסוף שנות ה-50. ממצאי המחקר החדש טרם פורסמו רשמית והם צפויים להופיע בכתב העת *Lancet Psychiatry*, ואולם, ממצאי הביניים מעידים על הצלחה: כל משתתפי הניסוי הגיבו באופן חיובי לטיפול ורמת הדיכאון שלהם פחתה. בחלוף שבוע, נעלמו מרבית התסמינים בקרב שמונה מהמשתתפים. כעבור שלושה חודשים ירד מספרם לחמישה. בבלוג שלו מציין איאן כי החליט לתעד את חוויות הטיפול כדי להעניק תקווה לאחרים במצבו, שהטיפולים הקונבנציונליים אינם מצליחים לשפר את הרגשתם.

הדוקטורנט ליאור רוזמן, שבשלוש השנים האחרונות נמנה עם צוות המחקר באימפריאל קולג', אמר בשיחה עם "הארץ" כי המחקר כלל שתי פגישות טיפוליות, שנמשכו כאורך השפעת החומר: בין ארבע לחמש שעות. במהלכן שכב המטופל על מיטה עם כיסוי עיניים והאזין למוסיקה באוזניות. "אם הוא רוצה לתקשר הוא יכול להסיר את האוזניות ואת כיסוי העיניים ולדבר על דברים שצפים, אבל במקרים שבהם הוא גולש לדברים שאינם רלוונטיים לתהליך או לבעיה עצמה שני המטופלים מנתבים אותו בחזרה לנושא" הסביר רוזמן.

הניסוי נתמך בבדיקות פסיכיאטריות ובסריקות מוח של המשתתפים בתחילת התהליך ובסופו. החוקרים ערכו גם מעקב של חצי שנה על ההשפעות הנפשיות של הטיפול באמצעות שאלונים מקובלים במחקר הפסיכיאטרי. לפי רוזמן, הניסויים עדיין ראשוניים, אך נראים מבטיחים. אחד הפנים המסקרנים שלהם הוא שלא מדובר בטיפול תרופתי מתמשך אלא באירוע משמעותי בודד או כזה

שחוזר על עצמו פעמים ספורות בלבד.

פסילוספיין יחד עם הסם LSD (המוכר בכינוי אסיד) וחומרים פסיכדליים אחרים נחקרים מחדש בשנים האחרונות לאחר שנדחקו לשוליים במהלך שנות ה-60. אימפיריאל קולג' הוא אחד ממוקדי המחקר הבולטים, ופרופ' דיוויד נאט, מומחה לנוירופסיכופרמקולוגיה, הוא ממוביליו. בחודש שעבר פרסם נאט מחקר שעורר עניין רב, בו נחשפה השפעת ה-LSD באמצעות סריקות מוח. הממצאים הובילו מדענים לתיאוריות חדשות בנוגע להזיות ותחושת ה"אחד עם היקום" עליה מדווחים רבים ממשתמשי הסם.

לדברי ד"ר עידו הרטוגזון, חוקר וסוציולוג של המחקר הפסיכדלי מאוניברסיטת בר-אילן, "המחקר בסמים פסיכדליים התקיים בעיקר בשנות ה-50 וה-60 והם הראו אפקטיביות מרשימה. המחקר עסק בקשת רחבה של תופעות — מטיפול בהתמכרויות, דרך סיוע בפסיכותרפיה, ועד פריג'ידיות, סכיזופרניה ואוטיזם אצל ילדים". הרטוגזון מציין כי "רבים מהמחקרים כללו סיפורים מרשימים של מטופלים ששיטות טיפול שונות לא הצליחו לסייע להם שנים ארוכות, וסשן פסיכדלי אחד הוביל לטרנספורמציה בחייהם. במקביל שיעורי ההצלחה בטיפול באלכוהוליזם היו חסרי תקדים". אלא שמקביל, לדברי הרטוגזון, חל שינוי ביחס של הממסד הרפואי והמדעי אל סמי ההזיה, בין היתר על רקע אסון התלידומיד — "תרופת הפלא" הפופולרית נגד בחילות שיועדה לנשים הרות. התרופה הורדה מהמדפים בראשית שנות ה-60 לאחר שהתברר כי היא גורמת למומים מולדים. "זה הוביל לשורה של תיקוני חקיקה והנחיות שהגדירו מחדש את תהליכי הבחינה והאישור של תרופות. האובייקטיביזציה של המחקר הפסיכדלי היתה בעייתית מיסודה כיוון שחלק מהממצאים הם תוצאה של עדות והתרשמות, וגם כיוון שטיפול מוצלח בחומרים הללו דורש קונטקסט תומך וחיובי. היו חוקרים שניסו לשחר את זה בקונטקסט יותר אובייקטיבי כביכול, אבל בלי ההקשר המתאים והתנאים הנדרשים להצלחה בטיפול, התוצאות היו הרבה פחות טובות — מה שגרם לספקנות כלפי התוצאות של רבים ממחקרי העבר", הוא אומר. באופן כללי החוויה הפסיכדלית לא תאמה את התפיסה שהחלה קונה אחיזה בעולם הרפואי, לפיה תרופות הממוקדות במחלות ובסימפטומים עדיפות על תכשירים לשיפור תחושת הרווחה של האדם. השימוש בסמי ההזיה שלא לצורכי מחקר הוצא אל מחוץ לחוק ברוב מדינות העולם וגם בישראל.

לכך נוספו גם גורמים חברתיים ופוליטיים. LSD הפך פופולארי כבר בשנות ה-50 בקרב שחקנים ומפורסמים, מה שגם הוביל לשערוריות שבהן היו מעורבים פסיכיאטרים סוררים. בשנות ה-60 הפך ה-LSD לנגיש יותר. באוניברסיטת הרווארד הובילו פסיכולוגים את "פרויקט הפסילוספיין של הרווארד" וגם התנסו ב-LSD. המחקרים הופסקו ב-1963 בין היתר בלחץ הורי הסטודנטים שחששו כי החוקרים משחיתים את ילדיהם.

החשש הציבורי בארה"ב סביב השימוש ב-LSD התרחב במחצית השנייה של שנות ה-60. "נוצרה חפיפה בין התנועה נגד מלחמת ויטנאם ובין תרבות הנגד הפסיכדלית", אומר הרטוגזון, "זה גרם לכך שהם נתפסו, כמו ההיפים, כתרבות שמאיימת על הסדר הקיים ועל הערכים של אמריקה הישנה. במקביל, החלה התנסות רחבה של צעירים מה שהוביל ליותר אשפוזים בבתי חולים". מאמצע שנות ה-60 נעצר הרוב הגדול של המחקרים בתחום עד שב-1970 המחקר הוצא מחוץ לחוק. ב-1990 ערך הפסיכיאטר ריק שטרסמן מאוניברסיטת ניו־מקסיקו מחקר ראשון ב-DMT, החומר הפעיל בסם ההזיות איוואסקה. "העניין בניסוי לא היה קליני-טיפולי אלא עסק יותר בהשפעות על החשיבה והרגש אצל הנבדקים ובחוויות יוצאות הדופן שעברו — חוויות מיסטיות, חוויות מוות ומפגשים עם חייזרים", מספר הרטוגזון. "זה היה המחקר הראשון שבישר על החזרה של חקר הפסיכדליה. לאט לאט הוא הלך והתגבר ובעשור האחרון הטפטוף מתחיל להפוך לזרם", הוא טוען. על פי סקירה ספרות שערך לאחרונה, יש כיום עשרות מחקרים ברחבי העולם על חומרים כמו LSD, פסילוספיין, MDMA, איוואסקה ואיבוגאין, שבהם משתתפים מאות נסיינים. לצד המחקר הבריטי בפסילוספיין, נערכים במקביל מחקרים באוניברסיטת גו'נס הופקינס שבמרילנד

לגבי יעילותו בהתמודדות עם חרדה, ובגמילה מאלכוהול וניקוטין. בסם אחר, קטמין, נפוץ והולך שימוש לטיפול בניסיונות אובדנות ודיכאון קשה, בין היתר בחדרי מיון בבתי חולים. בסם הטקסים השמאני איוואסקה שמגיע מהאמזונס נעשים מחקרים לטיפול בדיכאון ובהתמכרות ומרכזים טיפוליים המשתמשים בו קיימים בפרו, בברזיל ואפילו בהולנד ובפורטוגל. MDMA, החומר הפעיל בסם אקסטזי, שנכלל בקבוצת סמי הפסיכדליה על אף שונותו, משמש כיום למחקר טיפולי בתסמיני פוסט-טראומה. בסם איבוגאין, המופק משיח איבוגה אפריקאי, נעשה כיום שימוש לגמילה מהרואין. בשווייץ, שאסרה טיפול שימוש ב-LSD באופן גורף מאז 1993, אושר לאחרונה טיפול פסיכיאטרי עם הסם לאחר שפיילוט שנערך עם חולי סרטן הראה תוצאות חיוביות. "LSD מציע אפשרות של רוגע ולהפחית את החרדה כשמדברים על מוות", סיפר הפסיכיאטר פטר גאסר שהוביל את הטיפול בראיון לאתר VICE.

בישראל, מרכז בריאות הנפש באר יעקב משתתף במחקר בינלאומי יחד עם 12 מרכזים רפואיים בעולם, הבוחן את היעילות של שילוב MDMA בטיפול פסיכולוגי לטיפול בפוסט-טראומה. באחרונה הסתיים השלב השני של המחקר בישראל שבו השתתפו עשרה מטופלים. הטיפול כלל 12 מפגשים עם פסיכיאטרים ופסיכולוגים כאשר רק בשתי פגישות ניתן למטופלים MDMA. "הטיפול ב-MDMA היה חלק מתהליך הפסיכותרפיה", מספרת דפנה בורנשטיין, מתאמת המחקר בישראל. "אנו עדיין בשלב סיכום הנתונים אבל זה נראה על פניו מוצלח, כמו בשאר אתרי הניסוי. המטופלים מעידים על שיפור עצום ועל ירידה דרסטית בתסמינים. אם קודם מצבם הוגדר בינוני עד חמור, חלק גדול מהם עכשיו במצב קל או לא מאובחן כפוסט-טראומתי". הנתונים שנאספו עד כה על הניסוי העולמי מצביעים על שיעורי הצלחה של 83%, במטופלים שטיפולים קונבנציונליים לא שיפרו את מצבם. לצד המחקרים, יש גם כמה אירועים סמליים המצביעים על התפתחות התחום. בשנה שעברה היה ד"ר ראם דאס, אחד האייקונים הבולטים של עולם הפסיכדליה, אורח בכנס השנתי של איגוד הפסיכיאטריה האמריקאי. לאותו אירוע הוזמנו גם נציגי האיגוד הרב-תחומי למחקרים פסיכדליים שחגג השנה 30 שנה להיווסדו. במקביל, קיבל חוקר הפסיכדליה פרופ' רובין קרהארט-האריס פרס מטעם האיגוד הבריטי לפסיכופרמקולוגיה, ששנה קודם לכן אף שיבץ דיון בנושא בכנס השנתי שלו. ב-2014 פורסם מאמר של דיוויד נאט בכתב העת של איגוד הפסיכולוגי הבריטי שנשא את הכותרת: "עולם חדש מופלא לפסיכולוגיה?", שבו הוא טען בין היתר כי "שימוש אחראי וזהיר בסמים הללו יכול להיות עבור הפסיכולוג מה שהמיקרוסקופ משמש לביולוג והטלסקופ משמש לאסטרונום". הוא הוסיף כי "הכישלון של הקהילה המדעית, במיוחד של מדעי המוח, היה בכך שלא הביעה מחאה נגד שלילת חקר סמי ההזיה. זהו אחד הכישלונות המטרידים ביותר של המנהיגות המדעית במאה האחרונה ויש לתקן אותו". ספק אם אמירות מסוג זה היות מתפרסמות כמה שנים קודם לכן.